

НОВ ДВУТОМЕН УНИВЕРСИТЕТСКИ КУРС „МЕТОДИКА НА ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА В 1. – 4. КЛАС“

Гл. ас. д-р Далия Ал-Халил
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Университетският курс „Методика на обучението по български език и литература в 1. – 4. клас“ с автор доц. д-р Анна Георгиева е представен в два тома: „Начално ограмотяване“ и „Езиково и литературно обучение“.

Научните рецензенти на изданията са, както следва: първи том – проф. д.п.н. Галя Христозова и проф. д.н. Мариана Мандева, втори том – проф. д.п.н. Галя Христозова и проф. д-р Даниела Йорданова. Академичната и научната им експертиза са гарант за качеството и достоверността на информацията и на научно-теоретичното и методическото съдържание, поместени в учебниците.

Важно е да се отбележи, че двата тома се издават в чест на юбилея на дългогодишните и уважавани университетски преподаватели във ФНОИ (ФНПП) на СУ „Св. Климент Охридски“. Това са проф. д-р Стойка Здравкова – основен автор и изследовател на спецификата и методиката на началното ограмотяване, и доц. д-р Татяна Борисова, която разработва и обосновава методическата специфика в сферата на литературното обучение и развитие на устната и писмената реч на учениците, обучаващи се в 1. – 4. клас. Доц. д-р Анна Георгиева е била техен асистент и в тези университетски учебници представя своя натрупан дългогодишен опит като титуляр на лекционните курсове по академичните дисциплини „Дидактика на четенето и писането“ (от 2013 г.) и „Дидактика на българския език и литература“ в началните класове (след 2018 г.).

Имаме основание да твърдим, че едно от основните изисквания към качествената литература, насочена към обучението на студентите, е покрито в рецензираните учебници, а именно – в изложението на този тип трудове да са включени постановки на утвърдени учени, изследователи и преподаватели. В конкретния случай това са автори като проф. д.п.н. Галя Христовова, проф. д.п.н. Румяна Танкова, проф. д.н. Мариана Мандева, проф. д-р Даниела Йорданова, проф. д.п.н. Нели Иванова, проф. д.п.н. Маргарита Георгиева-Плашилска и др. В учебниците е представена и по-подробна библиографска справка за научните и методическите публикации в изследваната сфера, както и за нормативната регламентация в отделните периоди от развитието на учебния предмет „Български език и литература“.

Бихме могли да определим като изчерпателно и всеобхватно представянето на учебните програми за обучение по български език и литература, свързани с разглеждания възрастов период, тъй като Анна Георгиева е включила в труда си преглед и анализ на учебните програми от 1871 г. до тези, които са валидни и към 2025 г. Научна ценност придава и включеният преглед на учебните програми за подпомагане на обучение по български език и литература в 1. – 4. клас в българските неделни училища в чужбина (2013 г., 2017 – 2018 г., 2025 г.).

Актуалност и значимост на съдържанието на рецензираните университетски учебници

Темите, засегнати в двата тома, съответстват на съвременните педагогически теории и практики, като е намерен добър баланс с признатите във времето класически такива. Това ни дава основание да определим учебниците като качествен източник на информация за бъдещите педагози.

В двата тома на университетския курс се представя цялостната методика на обучението по комплексния учебен предмет „Български език и литература“ в неговите относително автономни дялове, които имат голяма специфика

като изучавано учебно съдържание, видове уроци и тяхната структура, методически специфики и теоретични постановки.

Представен е и кратък систематичен коментар за спецификата в отделните етапи, през които преминава развитието в методическите концепции за структуриране на съдържанието на учебния предмет до съвременния етап – наименование, седмичен хорариум, дялове и учебно съдържание, водещи методически постановки.

Освен изложеното теоретично съдържание, необходимо за подготовка за успешно полагане на семестриален изпит по съответната академична дисциплина, след повечето от темите и в двата учебника е обособена рубрика „Методически коментар и допълнителна информация по темата“. Бихме могли да изтъкнем като положителна характеристика на разглежданите университетски учебници наличието на практически насоки и научна информация, която би била полезна на изследователи и студенти, които проявяват по-задълбочен интерес към разглежданата проблематика.

Първи том – структура, логическа последователност, научен стил и език

В систематизиран вид е представена научно-методическата информация за спецификата на българската азбука – глаголица, кирилица, съвременната българска азбука. Изяснена е същността на дейностите четене и писане като теоретична основа за обучението по начална грамотност на български език в първи клас.

Поставен е акцент върху специфичните методически процедури и форми на игрови дейности, чрез които могат оптимално и методически правилно да се изградят представи и знания у първокласниците за езиковите и речевите единици – звук, буква, сричка, изречение, текст, както и за условните знаци за тяхното моделиране в алтернативните буквари за 1. клас, с първи тираж през 2017 г.

В изложението са представени: алгоритмите за овладяване на техниката за четене на различен вид срички, примерните норми за качествата на четене и обемът на текстовете за писане, които учениците в края на първи и в следващите класове могат да постигнат.

Подробно са изяснени структурата и същността на дейностите във всеки етап от различните видове уроци по четене и писане, реализирани в обучението по български език и литература в първи клас, с оглед оптималното формиране у учениците на знания, умения и навици, които да бъдат превърнати в автоматизми при реализиране на дейностите четене и писане, както и за формиране на езикови компетентности.

Съдържанието на изложението се базира на приложимите към момента методически процедури, описани в публикации на доайена в методиката на

обучението в начална грамотност и основен автор на издаваните в България буквари в периода 1979 – 2001 г., както и на ръководен от нея авторски екип на буквар от 2015 г.– проф. д-р Стойка Здравкова.

Втори том – структура, логическа последователност, научен стил и език

Във втория том е разгърната тематиката за обучението по български език и литература след оgramотвяването до края на учебната година в първи клас и в следващите втори, трети и четвърти клас, когато се реализират езиковото и литературното обучение, с тяхната специфика при изучаването им от учениците от начална училищна възраст.

Първа глава е посветена на същността и спецификата на езиковото обучение, в което се включва формиране и развитие на устната и писмената реч, обучението по съчинение и преразказ, които в актуалните към 2025 г. учебни програми са обособени в компонента „Създаване на текстове“.

Представена е методическата специфика при формиране на граматически понятия, които са в основата на учебното съдържание в обучението по български език в етапа 1. – 4. клас – думите като части на речта (същ. име, прил. име, глагол, лично местоимение, числително име – редно и бройно) и техните граматически характеристики и правописни особености (разлика между изговор и правопис, форми за род и число, правопис на форми за ж.р, ср.р. и мн. ч. на прилагателни имена двойно „-нн-“, правопис на членувани форми на същ. имена в ж.р., ед.ч. с двойно „-тт-“, членуване на същ. и прил. имена и в ролята им на подлог в изречение и др.).

Изяснени са същността на видовете уроци по български език и спецификата на обучението по правоговор, правопис и пунктуация, включени в учебното съдържание по български език в 1. – 4. клас. Представена е точната езикова формулировка на дефинициите за изучаваните езикови категории и правописни правила, както и изключенията от тях. Това би било в помощ на начинаещите учители и на педагогическите специалисти с висше образование от друго професионално направление, придобили в по-късна възраст правоспособност „начален учител“.

Представени са същността и спецификата при онтологичното формиране на речевите умения и дейности: говорене (монолог и диалог с друг), слушане с разбиране, четене и писане. Поставен е акцент на равнищата на работа за развитие на речта (лексикално, синтактично, равнище на свързаната реч), въз основа на резултатите от които вече може да се говори за развитие на уменията на учениците да съставят монологичен и свързан текст – вид съчинение или преразказ.

Във втора глава е разкрита същността на литературното обучение в 1. – 4. клас. Изяснена е жанровата специфика на изучаваните художествени произведения и

литературни похвати. Коментирани са етапите при работа с текста и видовете анализ в уроците по литература. Акцентирано е и на спецификата при формиране на читателски компетентности в обучението по извънкласно четене.

В монографията „Обучението по извънкласно четене в началните класове“ (Georgieva, 2012) Георгиева представя предлаганите в учебните програми и в читанките произведения в периода 1960 – 2012 г. В монографичното изследване „Съвременни проекции на обучението по български език и литература в началните класове“ (Georgieva, 2020) са изброени предлаганите в алтернативните читанки (между 6 и 8 читанки за всеки клас) в периода 2015 – 2025 г. произведения за изучаване по литература и за извънкласно четене.

Практическата ценност на тези данни е голяма поради факта, че предоставят възможност на други изследователи да разполагат с обективните данни и да правят анализи и от друг изследователски ракурс (напр.: брой и присъствие на произведения и творчеството на конкретен автор, текстове от българския и от чуждестранния фолклор и др.).

Още един позитив от гледна точка на справочната значимост е наличието в двата тома на разглеждания университетски курс на пълна библиографска справка за публикационната дейност на проф. д-р Стойка Здравкова (том 1, Прил. 1) и на доц. д-р Татяна Борисова (том 2, Прил. 1).

В Приложение 2 е обособено пълно библиографско описание на всеки от компонентите от алтернативните учебни комплекти за обучение по български език и литература от 1. до 4. клас, одобрени от Министерството на образованието и науката (МОН) през 2002 – 2003 г., както и тези в периода 2016 – 2019 г, които се използват в педагогическата практика и в настоящия момент през 2025 г.

Във втория том в Приложение № 3 е представено учебното съдържание, заложено в учебните програми по български език и литература за 1. – 4. клас (общообразователна подготовка), утвърдени от МОН през 2015 – 2017 г. и валидни през 2025 г. В табличен вид то е разпределено по класове, по раздели и по дялове от науката за езика. Държавният образователен стандарт, публикуван в „Наредба № 5 от 30 ноември 2015 г. за учебното съдържание“, е включен в Приложение 4. Въз основа на тези критерии се конструират задачите в диагностичния инструментариум за ежегодно провежданото Национално външно оценяване на резултатите от обучението по български език и литература в края на 4. клас (НВО).

Заклучение

В изложението на двата тома са изведени актуалните и водещи към момента методически постановки в сферата на началното ограмотяване и на езиковото и литературно обучение в началните класове, които са приложими и в дигиталната епоха при прилагане на компетентностния подход.

Изложението се характеризира с яснота и последователност, а между отделните теми и глави се открива логическа връзка, която е лесно проследима от обучаваните. Богатството на извлечените и анализирани данни е качествен материал не само за бъдещите педагози, но и за потенциални изследвания от научни кадри или заинтересовани лица със съответната експертиза.

И в двата тома има добър баланс между теоретични знания и даване на практически указания, което прави учебниците много достъпни като учебна материя. Същевременно използваните научен стил и език са разбираеми, на- лична е добре подбрана терминология и обяснения на основните понятия.

Настоящият университетски курс по методика на обучението по български език и литература в 1. – 4. клас съдържа научно коректна и изчерпателна теоретична информация, с открити важни методически специфики и акценти. Това позволява на читателя да придобие цялостна представа и да се запознае с методиката за оптимално формиране у учениците от начален етап на знания, умения и компетентности в научната област и в учебния предмет „Български език и литература“.

Рецензията е двутомен труд представлява задълбочен преглед и анализ на методически значимите практики, необходими на бъдещите педагози да преподават по съвременен, но и класически издържан начин учебния предмет „Български език и литература“ в началните класове.

ЛИТЕРАТУРА

- Георгиева, А. (2025). Методика на обучението по български език и литература в 1. – 4. клас. *Езиково и литературно обучение*. София: Св. Климент Охридски. ISBN 978-954-07-6184-8.
- Георгиева, А. (2025). Методика на обучението по български език и литература в 1. – 4. клас. *Начално оgramотояване*. София: Св. Климент Охридски. ISBN 978-954-07-6183-1.
- Георгиева, А. (2012). *Обучението по извънкласно четене в началните класове*. София: Св. Климент Охридски. ISBN 978-954-07-3403-3.
- Георгиева, А. (2020). *Съвременни проекции на обучението по български език и литература в началните класове*. София: Св. Климент Охридски. ISBN 978-954-07-4930-3.

REFERENCES

- Georgieva, A. (2020). *Contemporary projections of teaching Bulgarian language and literature in primary grades*. Sofia: St. Kliment Ohridski University Press, ISBN 978-954-07-4930-3.

Georgieva, A. (2012). *Extracurricular reading instruction in primary grades*. Sofia: St. Kliment Ohridski University Press. ISBN 978-954-07-3403-3.

Georgieva, A. (2025). *Methodology of teaching Bulgarian language and literature in grades 1st – 4th. Language and literature education*. Sofia: St. Kliment Ohridski University Press. ISBN 978-954-07-6184-8.

Georgieva, A. (2025). *Methodology of teaching Bulgarian language and literature in grades 1st – 4th. Primary literacy*. Sofia: St. Kliment Ohridski University Press. ISBN 978-954-07-6183-1.

**THE NEW UNIVERSITY TEXTBOOK
„METHODODOGY OF TEACHING BULGARIAN
LANGUAGE AND LITERATURE IN GRADES
1ST – 4TH“, VOL. I AND VOL. II**

✉ **Dr. Dalia Al-Khalil, Assist. Prof.**

WoS Researcher ID: AAM-2278-2021

Faculty of Educational Studies and the Arts

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

Sofia, Bulgaria

E-mail: d.alhalil@fppse.uni-sofia.bg